

OpenOffice: Klar for manndomsprøven

“Bruker dere ikke Word? Hva bruker dere da? Kan det være brukbart?” Ingen tvil om at Microsoft har vunnet. En hel generasjon tar MS Office for gitt, og reagerer med indignasjon og vantrø når vi forteller at vi står utenfor ‘det gode selskap’. Enda kraftigere blir reaksjonene dersom vi skulle komme i skade for å kritisere hjertebarnet. Snakk om å ha hånd om markedet – med søkke og snøre.

Det spirer i underskogen

Slik situasjonen er, kommer det som en overraskelse for mange at det finnes alternativer, og at det kan være meningsfylt å utvikle konkurrerende verktøy når det som finnes ‘er bra nok’ – og dessuten totalt markedsdominant. Virkeligheten – som er godt ute av syne for brukere flest – er at alternativene ikke bare finnes, men florerer (se tabell 1 for en oversikt). OpenOffice, hvis egentlige navn er OpenOffice.org, og som vi skal sette søkelyset på i denne omgang, er étt av mer enn et dusin produkter som dekker noen eller alle funksjonsområdene til MS Office.

Som tabellen viser, er de fleste produktene kommersielle – med KOffice og OpenOffice som hederlige unntak. Karakteristisk for samtlige er imidlertid at de er billige i forhold til hovedkonkurrenten, at deres brukergrensesnitt har sterke likhetspunkter med Office, og at de i noen grad kan lese og skrive Microsofts filformater.

Nettopp filformater representerer den største utfordringen for alle som én – inklusive Microsoft selv. Filformatene som benyttes av MS Office, er for det første udokumenterte og for det andre i kontinuerlig forandring – nettopp for å gjøre terskelen så høy som mulig for konkurrentene. Vi kan mene hva vi vil om metoden, men det er en markedsleders

privilegium å foreta seg det de måtte ønske i så henseende. Dynamikken har sin pris – også for Microsoft, som velger å sette kompatibilitet med tidligere versjoner av Office til side, hvilket ikke kan unngå å skape problemer for tallrike kunder. Fremgangsmåten er unik i den forstand at det motsatte har regelen – for alle tenkelige produkter: Å sørge for kompatibilitet bakover har vært en forutsetning for nye produktgenerasjoner.

OpenOffice vs. StarOffice

Historien om StarOffice og OpenOffice er både lang og spennende, og skal få ligge i denne omgang (se for eksempel Mellvik-Rapporten nr. 52 og 65). Sett fra et markedssynspunkt er hovedpoenget å vite forskjellen og likhetene mellom de to, og la oss begynne med det siste: StarOffice og OpenOffice er i utgangspunktet identiske. Versjonsnummerne er ulike og ikke lette å korrelere. Produktutviklingen foregår imidlertid i hovedsak i OpenOffice, som er Open Source varianten av produktet.

StarOffice er et kommersielt produkt som kan lisensieres til attraktive priser fra Sun, og inkluderer – i tillegg til support og oppdateringsprogrammer, et kommersielt databasesystem (Adabas), lisensierte samlinger av ClipArt og lisensierte, internasjonale ordlister. Også OpenOffice har ClipArt og ordlister, men ikke i samme omfang og av samme kvalitet. Med hensyn til database-støtte har OpenOffice innebygget støtte for dBASE for enkle anvendelser og grensesnitt mot mySQL, som lastes ned og installeres separat (se egen artikkel om Open Source databaser i Mellvik-Rapporten nr. 117). Videre har OpenOffice drivere for ODBC og JDBC, som effektivt gir tilgang til de fleste databasesystemer på markedet.

I Norge er StarOffice av beskjeden interesse fordi den ikke finnes i norsk språkdrakt.

Tabell 1 Oversikt over noen av de mest kjente konkurrentene til MS Office på markedet i dag.

Produkt	Plattform	Type	Opprinnelse	Kommentar
SimDesk	Alle/Web-services	Komm.	SimDesk Technologies (USA)	En spennende og annerledes variant som dekker de samme funksjonene, men i en moderne klient/tjener-setting sentrert rundt Web-services-konseptet.
KOffice	Linux/Unix	OSS	KDE-prosjektet (vindus/brukermiljø for Linux/Unix)	KOffice er en imponerende samling verktøy, hvorav ikke alle er klare for alminnelig bruk. De viktigste – som har sine funksjonelle ekvivalenter i MS Office, har imidlertid lang fartstid og har stor utbredelse.
StarOffice	Solaris, Linux, Windows	Komm.	Sun Microsystems	Den funksjonelle forskjellen mellom OpenOffice og StarOffice er marginal, og primært å finne i databasedelen. ADABAS er et kommersielt produkt som er lisensiert av Sun for bruk sammen med StarOffice.
OpenOffice	Alle	OSS	Open Source-utgaven av StarOffice	StarOffice/OpenOffice er den mest kjente og mest MS Office-lignende av disse produktene. Se artikkelen for detaljer.
AppleWorks	Apple MAC	Komm.	Apple	AppleWorks begynte sitt liv som ClarisWorks og ble overtatt av Apple for så lenge siden at verktøyet betraktes som en selvfølgelig del av MAC OS og OSX.
WP Office	Win	Komm.	Corel Corp.	WP Office 2004 har en funksjonell bredde som overgår MS Office, med blant annet Paradox database og QuattroPro regneark, begge opprinnelig Borland-produkter med nesten like lang fartstid i markedet som tekstbehandleren WordPerfect.
EIOffice 2004	Alle/Java	Komm.	Evermore Software, Beijing	Et relativt ferskt produkt som nylig ble lagt ut for salg i USA, China og Japan. Produktet er skrevet i Java og dermed relativt portabelt. [En fersk gjennomgang/evaluering av produktet er å finne på /www.flexbeta.net/main/articles.php?action=show&id=62 .]
GoBeProductive	Win	Komm.	GoBe Software, USA	Har vært på markedet i 3 år, kom nylig med en oppdatert versjon 3.
SOT Office	Win, Linux	OSS/ Komm.	SOT, Finland	En noe ompakket utgave av OpenOffice – med samme funksjonalitet.
602 Pro Suite	Win	Komm.	602 Software	Tekstbehandling, regneark, bildebehandling og fotoalbum – for USD 60 (se Mellvik-Rapporten nr. 87 side 33).

Et evig kompatibilitetsproblem

Dermed kan vi allerede på dette punkt trekke den konklusjon at 100% kompatibilitet mellom Office og andre verktøy på filnivå, aldri kan bli en realitet. Den pågående 'konverteringen' til XML-baserte formater vil om mulig gjøre situasjonen verre, fordi Microsoft hemmeligholder de tilhørende skjema-definisjonene.

Lyspunktet er at 80/20-regelen kommer til anvendelse: Med visse forbehold kan de fleste verktøyene konvertere minst 80% av dokumentene de blir utsatt for. Typiske unntak er kompliserte dokumentmaler

med blanding av tekst og grafikk, samt store dokumenter, mens de fleste alminnelige og enkle dokumenter (inklusive presentasjoner og regneark) lar seg konvertere med rimelig grad av nøyaktighet. Videre er det betydelige forskjeller fra produkt til produkt i den forbindelse, hvilket betyr at det lønner seg å foreta praktiske tester før valg gjøres.

Fontproblematikk på tvers av plattformer er en annen problematisk gjenganger – som riktignok har mer med systemene og mindre med selve verktøyet å gjøre. Det betyr at problemene som regel først dukker opp når vi bytter plattform, mens de er fraværende eller håndterbare så lenge vi holder oss til (for eksempel) Windows.

Konsekvensen er at et verktøybytte – uansett hva leverandørene måtte hevde – vil kreve betydelig innsats med tilrettelegging, omarbeiding av maler og etablering av konverteringsrutiner. For de fleste brukere vil dette forekomme meningsløst med mindre de får del i motivasjonen og målsettingene – hvorfor forandringen er positiv for dem og for organisasjonen. Mangelfull håndtering av brukerne er en typisk årsak til at forsøk på innføring av alternative verktøy mislykkes – spesielt i det profesjonelle markedet.

Over til OpenOffice

Ikke desto mindre: OpenOffice (OO), som er den av Office-klonene som har fått mest oppmerksomhet og opparbeidet størst utbredelse i markedet, beviser at utfordringene ikke er uoverkommelige – verken teknisk eller praktisk. Likeledes viser OOs vekst at det ikke er manglende interesse for alternativer som opprettholder MS Offices markedsposisjon, men snarere skepsis til om alternativene er gode nok eller blir akseptert.

Som vi har nevnt, er kompatibilitet med Microsofts filformater den største utfordringen. Incentivene for å evaluere og eventuelt ta i bruk OO som alternativ er imidlertid tallrike:

- ✓ MS Office er kostbar og ressurskrevende, og Microsofts kontinuerlige skjerping av lisensavtaler med tilhørende kostnadsøkninger for kundene, har forårsaket en langt større interesse for alternativer enn noen hadde ventet.
- ✓ Om kompatibiliteten fortsatt er en utfordring, er det også et faktum at den er blitt vesentlig bedre i løpet av de siste to årene, ikke bare for OpenOffice, men for de fleste Office-konkurrentene.
- ✓ Integrasjon mellom verktøy har vært et av MS Offices viktigste 'salgsargumenter'. OpenOffice har de samme funksjonene, tilsvarende grad av integrasjon, og er dessuten tilgjengelig på tvers av plattformer – Windows, Linux, Mac, Unix, OS/2 osv.
- ✓ Brukergrensesnittet er praktisk talt identisk med MS Office, og er det samme på tvers av plattformer. Dermed byr et skifte på minimale opplæringskostnader.
- ✓ Mens vi har boltret oss i enorme PC-ressurser i årevis, har de fleste glemt at optimalisering har positive konsekvenser selv i

et overflodssamfunn. Mens Gigahertzene og Gigabytes'ene har flommet, har vår oppfatning av tid blitt stadig mer kritisk. OpenOffice har tatt konsekvensen av dette, og lagrer et 100-siders tekstbehandlingsdokument på mindre enn 100 kB – typisk 10 til 100 ganger mindre enn MS Word. Tid og ressurser som går med til lagring og lesing er én side av dette, en annen er utskrifter – der kolossale og unyttige datamengder er blitt et varemerke for MS Office.

- ✓ For vårt hjemlige marked har norsk språkdrakt for OO, finansiert gjennom et samarbeid mellom flere fylkeskommuner og SkoleLinux-prosjektet, hatt stor betydning for interesse og utbredelse.

Siste punktet avslører i hvilket markedssegment interessen for et alternativ til MS Office har vært størst. Bildet som avtegner seg, er det samme over store deler av verden: Det offentlige og skoleverket går i bresjen for å få kontroll over sine programvare-kostnader og ikke minst sin avhengighet av Microsoft. I løpet av de 2 siste årene har OpenOffice⁶ erstattet Office i deler av forvaltning og skoleverk blant annet i Norge, Sverige, Danmark, Tyskland, England, Skottland, Frankrike, Israel, USA, Canada og deler av Sør-Amerika. Trenden i Asia er enda sterkere, men fokusert rundt andre produkter.

Erfaringer

Den kraftige veksten for OpenOffice de siste årene betyr at det ikke lenger er nødvendig å spekulere eller teste seg frem til produktets egenskaper – praktiske eller tekniske. Erfaringstilfanget er allerede formidabelt – ikke minst fra Sun Microsystems' over 35.000 ansatte som har vært brukere av StarOffice i 2 år eller mer.

Som ventet, dukker de fleste brukermessige utfordringene opp i forbindelse med regneark, der funksjonene ikke er identiske med Excel, og VBA-programmer må skrives om. Dermed tar det noe tid og innsats før brukerne er tilbake til sedvanlig hastighet. På den andre siden opplevs stabilitet og generell effektivitet som minst like god.

Generelt dominerer positive observasjoner om funksjoner og detaljer som gjør verktøyene lettere å bruke, og muligheter til direkte lagring i

ulike formater – for eksempel PDF eller Flash. Likeledes – og som vi var inne på ovenfor – legger brukerne raskt merke til at lagring og lesing av dokumenter går raskere enn tidligere, og at utskrifter blir mer effektive.

Som tilfellet er med MS Office, har OO et utall av konfigurasjoner og instillinger som kan tilpasses og optimaliseres

Tekstbehandling, kontorpakker og Mellvik-Rapporten

Team Mellvik og Mellvik-Rapporten skal i løpet av 2. halvår i år kjøre et prosjekt hvor Windows-applikasjoner én for én skal erstattes av verktøy med tilsvarende funksjonalitet på Linux eller OSX. Avansert tekstbehandling og dokumentbehandling er én av oppgavene som skal under lupen i den forbindelse.

Det betyr at vi kommer tilbake til praktiske erfaringer med – og observasjoner om – både OpenOffice, AppleWorks og andre verktøy i løpet av høsten. Har du spørsmål, synspunkter eller innspill i den forbindelse? Send epost til info@mellvik.no!

⁶ I enkelte tilfeller er det StarOffice som er blitt valgt, men forskjellen er i denne sammenheng marginal. StarOffice er av beskjeden interesse for det norske markedet fordi produktet mangler den norske språkdrakten OpenOffice nå har fått.

for enkeltbrukere, grupper eller for organisasjonen. Brukeropplevelsen påvirkes vesentlig av at jobben som gjøres med disse innstillingene, er av høy kvalitet – i forhold til behovene og ikke minst i forhold til hva brukerne er vant med. *“The devil is in the details”*, som amerikanerne sier.

Et reelt alternativ

OpenOffice er ikke bare en ‘kontorautomasjons-pakke’, som det så tungvint heter, men en MS Office kloner. Hensikten har hele veien vært å duplisere de funksjonene som er viktige for brukeren, å sørge for at brukergrensesnittet er tilstrekkelig likt, og å forbedre punkter som burde ha vært gjort noe med i Office for lenge siden. Om dette er kopi-ering? Javisst – på samme måte som Word i sin tid var en kloner av WordPerfect, Excel en kloner av 123 og så videre.

OpenOffice har fordelen av å ha startet senere og å ha hatt friere tøyler under utviklingen. En amerikansk journalist⁷ og observatør trakk nylig en passende sammenligning med japanske biler da de kom på markedet i USA: De var ikke mye bedre enn de amerikanske, men forskjellen var tilstrekkelig til å utgjøre et attraktivt alternativ.

OpenOffice er litt bedre enn MS Office på tilstrekkelige punkter til å veie opp for manglende VBA og svakheter i import og eksport av Office-filformater. Stabilitet og effektivitet er merkbart bedre, men det er til slutt økonomien som sørger for å skape en vinner. En Office 2003-lisens koster gjennomsnittlig ca. NOK 4.000 (OEM ca. 2.000), mens OpenOffice har en lisenskostnad som er null. Det skal ikke mange brukere til før regnestykket gjør det vanskelig å argumentere for MS Office – og ingen stikker under en stol at det er nettopp slike regnestykker, kombinert med irritasjon over Microsofts lisenspraksis, som har forårsaket den store OO-bølgen i offentlig sektor.

Den største bremsen i utviklingen er det faktum at utallige kommuner, fylkeskommuner og virksomheter har valgt å standardisere sin dokumentlagring på Microsofts formater. I de fleste tilfeller er valgene gjort uaktsomt, uten at de involverte har ant konsekvensene – som nå kommer for en dag.

Konsument-jokeren

Den siste jokeren i bildet er konsumentmarkedet. Her er prisfølsomheten større enn i noen andre segmenter, og ved siden av offentlig sektor er det i nettopp dette markedet OpenOffice har størst vekst. Denne veksten har en dobbel effekt på den videre utviklingen. PC-leverandørene ser at brukerne er fornøyde med OO, og velger denne på bekostning av Office (eller MS Works) på nye maskiner.⁸

⁷ Dokumentet www.raycomm.com/techwhirl/magazine/technical/openofficewriter.html er en grundig gjennomgang av nye funksjoner i OO og forskjeller mellom Office og OO – fra en brukersynsvinkel, med positive såvel som negative observasjoner – begge veier.

⁸ Microsoft har riktignok i betydelig grad sikret seg mot en slik oppsplitting gjennom OEM-avtaler som hever prisen på Windows vesentlig dersom noen av komponentene velges bort. Etter monopol-rettsaker i USA og Europa er imidlertid slik bundling ikke lenger tillatt, med den følge at Microsofts OEM-kunder, dersom de ønsker det, kan komme ut av sine husmannskontrakter.

Spredningen i privatmarkedet fører i sin tur til at brukerne blir kjent med og vant med OO som alternativ. Dermed øker sannsynligheten for at de vil stille seg positive til en tilsvarende forandring også på arbeidsplassen.

Denne spiralen arbeider Microsoft naturligvis hardt for å stoppe. Og det er ingen fare for at MS Office vil bli utkonkurrert av verken OO eller andre alternativer i overskuelig fremtid. At vi vil se mye mer til OpenOffice i de neste 2 årene, er dog et faktum. Hvor mange og hvem av de øvrige aktørene i segmentet som kan overleve er en annen sak. ■

Oppsummering – OpenOffice

- OpenOffice og StarOffice er i utgangspunktet samme produkt. StarOffice lisensieres på vanlige, kommersielle betingelser, og inneholder 3. part komponenter som ikke finnes i OpenOffice (database, ClipArt og ordlister). StarOffice finnes ikke på norsk.
- I likhet med samtlige MS Office-konkurrenter på markedet, er eksport og import av dokumenter til og fra Office langt fra problemfritt. OO er blant de bedre i så henseende, men henger etter for eksempel WordPerfect.
- For miljøer som utveksler dokumenter med eksterne partnere i store volumer, kan dokument-kompatibilitet være en effektiv hindring for OO og andre Office-konkurrenter, inntil et annet utvekslingsformat velges, for eksempel pdf (som for tekstdokumenter og presentasjoner kan være å foretrekke i alle fall).
- Likeledes må samtlige konkurrenter av lisensmessige årsaker klare seg uten VBA (*Visual Basic for Applications*), hvilket typisk gir en del overgangsproblemer, spesielt for avanserte regneark-brukere. Mangelen er på den andre siden en ytelses- og sikkerhets-messig fordel. OO har sine egne mekanismer for makro-programmering.
- OOs brukergrensesnitt er praktisk talt identisk med MS Office, slik at brukeropplæring i forbindelse med en overgang sjelden er påkrevet.
- OO har en rekke signifikante forbedringer og fordeler i forhold til MS Office, for eksempel: Flere lagringsformater (bl.a. pdf og flash), kompakte datafiler, mindre ressursforbruk og tilgjengelighet på de fleste tenkelige plattformer.
- OOs eget lagringsformat er XML-basert med åpne skjemaer, en stor fordel når data skal utveksles mellom applikasjoner.
- Den lave prisen er OOs viktigste og beste salgsargument, ved siden av det faktum at supporten – fra leverandører eller via Internettet – i praksis viser seg å fungere godt.
- OOs tiltagende popularitet i konsument-markedet har interessante konsekvenser også for kommersielle miljøer, fordi brukerne blir kjent med og aksepterer verktøyet.
- Microsoft er blitt sin egen verste fiende i dette markedet. Lisenskostnader og avtaler med til dels uakseptable betingelser har fått selv inngrodde MS-miljøer til å se seg om etter alternativer. OO var på riktig nivå til riktig tidspunkt – og ble nærmeste utvei for mange slike kunder, som spesielt har vært å finne i offentlig sektor.